

University of Groningen

De sacra corona regni Hungariae

Teszelszky, Roger Cornelis Emil

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2006

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Teszelszky, R. C. E. (2006). *De sacra corona regni Hungariae: De kroon van Hongarije en de ontwikkeling van vroegmoderne nationale identiteit (1572-1665)*. [, Rijksuniversiteit Groningen]. University of Groningen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

DE SACRA CORONA REGNI HUNGARIAE

DE KROON VAN HONGARIJE EN DE ONTWIKKELING VAN
VROEGMODERNE NATIONALE IDENTITEIT (1572-1665)

Copyright © 2006 Kees Teszelszky

All Rights Reserved. No part of this book may be reproduced in any form or by any means without the prior written permission of the author.

Omslagontwerp: Daan Eijmaal

Lay-out: Dávid Selmeczi

Druk: Universiteitsdrukkerij Rijksuniversiteit Groningen

RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN

DE SACRA CORONA REGNI HUNGARIAE

DE KROON VAN HONGARIJE EN DE ONTWIKKELING VAN
VROEGMODERNE NATIONALE IDENTITEIT (1572-1665)

Proefschrift

ter verkrijging van het doctoraat in de
Letteren
aan de Rijksuniversiteit Groningen
op gezag van de
Rector Magnificus, dr. F. Zwarts,
in het openbaar te verdedigen op
donderdag 29 juni 2006
om 13:15 uur

door

Roger Cornelis Emil Teszelszky
geboren op 28 april 1972
te Voorburg

Promotores: prof. dr. A.J. Vanderjagt
 prof. dr. Á. R. Várkonyi

Beoordelingscommissie: prof. dr. A. Gergely
 prof. dr. F. Postma
 prof. dr. H. Renner

ISBN: 90-367-2638-7 (gedrukte versie)

ISBN: 90-367-2639-5 (electronische versie)

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
Afkortingen	4
Voorwoord	5
Inleiding	7
Hoofdstuk 1. De Hongaarse heilige kroon	10
1.1 <i>Corona regni Hungariae</i>	10
1.1.1 <i>Corona visibilis, corona invisibilis</i> en de cultus van de kroon	10
1.2 De zichtbare kroon van Hongarije en zijn oorsprong	11
1.3 Het ontstaan van de onzichtbare kroon van Hongarije	15
1.3.1 De oorsprong van de koningsmacht in Hongarije	15
1.3.2 Het begin van de ‘traditie van de Stephanuskroon’	18
1.3.3 De Hartvic-legende (± 1100)	20
1.3.4 <i>Sacra Corona</i> (dertiende eeuw)	22
1.3.5 <i>Chronicon pictum</i> (1356)	23
1.3.6 De diefstal van de kroon	25
1.3.7 <i>De corona regni ad Fridericum Caesarem</i> (1463)	26
1.3.8 <i>Rerum Ungaricarum decades</i> (1496/97)	26
1.4 Het onderzoek naar de kroonbetekenis en het natiedenken in Hongarije vanaf de negentiende eeuw	29
1.4.1 De oorsprong van de ‘leer van de heilige kroon’	29
1.4.2 Timon Ákos en de ‘leer van de heilige kroon’	34
1.4.3 Ferenc Eckhart en de weerlegging van de ‘leer van de heilige kroon’	37
1.4.4 László Péter en de ‘leer van de kroon’	45
1.5 Het onderzoek van de ‘leer van de kroon’ in modern perspectief	47
Hoofdstuk 2. Nationale identiteit, natie en de idee van de kroon	48
2.1 Nationalisme, natie en nationale identiteit	48
2.2 De transformatie van de culturele gemeenschap in een politieke gemeenschap	54
2.3 István Werbőczy, <i>natio Hungarica</i> en de traditie van de kroon	57
2.3.1 Politieke achtergrond	57
2.3.2 <i>Tripartitum opus juris consuetudinarii inclyti Regni Hungariae</i> (1517)	58
2.3.3 Werbőczy en de ontwikkeling van een nationale identiteit	61
2.4 De notie van <i>natio</i> in de zestiende eeuw	61
2.4.1 De slag bij Mohács in 1526	61
2.4.2 De kroon als symbool van eenheid van de verdeelde gemeenschap	62
2.5 De ontwikkeling van de politieke gemeenschap na 1526	64
2.5.1 De samenstelling van het <i>regnum</i> als politieke gemeenschap	64
2.5.2 De werking van het <i>regnum</i> als politieke gemeenschap	65
2.5.3 <i>Regnum</i> en <i>natio</i> na 1526	65
Hoofdstuk 3. De opstand van Bocskay, <i>nemzet</i> en de kroon	67
3.1 Inleiding	67
3.2 Politieke achtergrond van de regering van Rudolf van Habsburg	67
3.2.1 De heersersidealen van de Habsburgers	67
3.2.2 De kroning van Rudolf tot koning van Hongarije	68

3.2.3 Het falen van de regering van Rudolf	70
3.3 De verandering van de functie van de kroon	71
3.3.1 Het conflict tussen Rudolf en Illésházy over de aard van de koningsmacht	71
3.3.2 Het gebruik van de kroon in de politieke literatuur tussen 1600 en 1603	75
3.4 De opstand van Bocskay	82
3.4.1 Politieke achtergrond van de opstand	82
3.4.2 De rechtvaardiging van de opstand door het hof van Bocskay	83
3.4.3 De steden als bezit van de kroon	89
3.4.4 <i>Militaris congratulatio comitatus Bihariensis</i> (1605)	95
3.4.5 <i>Qu<a>erelae, excusationes cum protestatione Regni Hungariae praesertim partium superiorum coram Deo et toto orbe Christiano</i> (1605)	101
3.4.6 Oproep aan de landdag van Zevenburgen (1605)	110
3.5 De kroning van Bocskay met de Turkse kroon	111
3.5.1 Het verzoek om een kroon door Bocskay	111
3.5.2 <i>Relatio vel epistolica commemoratio</i> (1605)	113
3.5.3 De receptie van de “weigering van de Turkse kroon”	117
3.6 Het einde van de opstand	121
3.6.1 De Vrede van Wenen (1606)	121
3.6.2 De discussie tussen Bocskay en Illésházy en het testament van Bocskay (1606)	123
3.7 <i>Corona, ‘nemzet’ en regnum</i>	126
Hoofdstuk 4. De machtswisseling in het Habsburgse huis, de kroning van Matthias en de kroon	127
4.1 Inleiding	127
4.2 Het hof van Matthias van Habsburg in Hongarije	130
4.2.1 De vorming van het hof van Matthias	130
4.2.2 De ontwikkeling van de legitimatiestrategie van Matthias	132
4.2.3 Verklaring van Pozsony (1608)	135
4.2.4 Kurzer bericht der fürstl. Dhlt. Erzherzogs Matthiassen ... vber das Vngerische Wesen, cum refutatione objectorum (1608)	136
4.3 De denkbeelden van Illésházy en Berger over de kroon	141
4.3.1 De politieke theorie van Illésházy	141
4.3.2 De overdracht van de kroon van Hongarije (1608)	144
4.3.3 De oratie van Illésházy aan de standen van Hongarije (1608)	148
4.3.4 <i>D.O.M. Jubilaeus de origine, errore et restitutione S. Coronae Hungariae Regni</i> (1608)	150
4.4 De kroning van Matthias tot koning van Hongarije	161
4.4.1 De kroningsceremonie	161
4.4.2 De beschrijving van de kroning door Jessenius (1609)	162
4.5 Matthias en het beeld van de politieke gemeenschap	168
Hoofdstuk 5. De sacrae coronae regni Hungariae ortu, virtute, victoria, fortuna, annos ultra DC clarissimae, brevis commentarius (1613)	169
5.1 Inleiding	169
5.2. Leven, werk en intellectuele achtergrond van Révay	169
5.2.1 Levensloop, studie en loopbaan	169
5.2.2 <i>Proles Hungaricae Palladis</i>	171
5.3 Lipsius en de constructie van een ‘nationale identiteit’	174

5.3.1 Denkbeelden van Lipsius	174
5.3.2 Geschiedenis bij Lipsius	176
5.3.3 Lipsius en nationale identiteit	178
5.3.4 Lipsius en de intellectuele ontwikkeling van Révay	180
5.4 Analyse van het werk over de kroon van Révay	181
5.4.1. Politieke achtergrond	181
5.4.2 Inhoud en structuur	182
5.4.3 De politieke denkbeelden van Lipsius in het werk van Révay	183
5.4.4 Révay en de historische methode van Lipsius	185
5.4.5 Retorische strategie en inleiding	188
5.4.6 Inhoud: de kroon gedurende de Middeleeuwen	190
a. De ondeugden van de koning	193
b. De ideale koning	196
c. Soevereiniteit van de gemeenschap	198
d. Ondeugden van de gemeenschap	201
e. <i>Victoria</i> van de apostolische kroon	203
5.4.7 De kroon na de slag bij Mohács en de <i>Unio christiana</i>	208
a. het lot, het christendom en de kroon	208
b. De band tussen de <i>gens</i> en de kroon	211
c. De Hongaarse en de Duitse kroon	213
d. De politieke betekenis van de kroon voor de rechten van de standen	213
e. De territoriale betekenis van de kroon	214
f. De Hongaarse kroon en de Turkse kroon van Bocskay	216
g. De bewaking van de kroon	216
h. De slag bij Mohács als teken van God	217
i. De deling van Hongarije en de ondeugden van de koningen	218
j. De Habsburgers, Hongarije en de kroon	219
k. De Habsburgers, de politieke gemeenschap en erfopvolging	221
l. De terugkeer van de kroon	222
5.4.8 De kroon in de tijd van koning Matthias II en de beschrijving van de kroon	223
a. De beschrijving van de kroon	223
b. De beschrijving van de overige kroonjuwelen	226
c. De bewaking en de terugkeer van de kroon in relatie tot Matthias	227
d. De oratie aan de Hongaren en de oratie aan kroon, koning en rijk	229
5.5 Révay, het beeld van de kroon en de ontwikkeling van een nationale identiteit	230
5.5.1 De theorie van de kroon en nationale identiteit	230
5.5.2 De receptie van het werk van Révay en nationale identiteit	231
Hoofdstuk 6. De bul van Silvester (1644) en de receptie van de ideeën van Révay over de kroon	235
6.1 Inleiding	235
6.2 Politieke achtergrond van de bul van Silvester	235
6.3 De discussie over de apostoliciteit en de verandering van de legitimerende betekenis van de Hongaarse kroon	239
6.3.1. De wortels van het debat	239
6.3.2 De zienswijze van Pázmány op de betekenis van apostoliciteit	240

6.3.3	<i>De coronis Ungaricis brevis nota</i> (1626)	242
6.3.4	<i>Regiae sanctitatis Illyricanae foecunditas</i> (1630)	247
6.3.5	<i>Annales ecclesiastici regni Hungariae</i> (1644)	251
6.3.6	De receptiegeschiedenis van de bul van Silvester en het werk van Révay in de achttiende eeuw	254
6.4	De bul van Silvester, nationale identiteit en Révay	256
6.4.1	De tweede druk van het werk van Révay (1652)	256
6.4.2	Siralmas, könyörgő levél (1659)	259
6.4.3	De voorstelling van de kroon en de verandering van dit beeld	262
6.4.4	De receptie van Révay en de ontwikkeling van de nationale identiteit	263
	Samenvattende conclusie	265
	English summary	267
	Afbeeldingen	269
	Bibliografie	276

Afkortingen

App.	Sándor Apponyi, <i>Hungarica</i> I-II, III-IV (Boedapest en München, 1900-1927)
Bibl. Pannon.	<i>Pannonhalmi Könyvtár</i> (Bibliotheek van de abdij te Pannonhalma)
CHJ	Sándor Kolosvári en Kelemen Óvári (red.), <i>Corpus Juris Hungarici – Magyar törvénytár. 1608-1657 évi törvénycikkek II</i> (Boedapest, 1900)
EK	<i>Egyetemi Könyvtár</i> (Universiteitsbibliotheek Boedapest)
EOE	Sándor Szilágyi (red.), <i>Erdélyi Országgyűlési Emlékek</i> I-XXI (Boedapest, 1878-1898)
IOPr	Johannes Bocatius, <i>Opera quae exstant omnia: prosaica</i> (Franciscus Csonka red.) (Boedapest, 1992)
IOPo	Johannes Bocatius, <i>Opera quae exstant omnia: poetica</i> I-II (Franciscus Csonka red.) (Boedapest, 1990)
IDO	Péter Kulcsár (red.), <i>Inventarium de operibus litterariis ad res Hungaricas pertinentiis ab initiis usque ad annum 1700</i> (Boedapest, 2003)
ItK	<i>Irodalomtörténeti Közlemények</i> (Boedapest, 1896)
MHH	<i>Monumenta Hungariae Historiae. Diplomataria</i> I-XLI, <i>Scriptores</i> I-XXXVIII (Pest-Boedapest, 1857-1906)
MIE	József Szinnyei, <i>Magyar írók élete és munkái</i> (CD-rom)
MOE	Vilmos Fraknói en Árpád Károlyi (red.), <i>Magyar Országgyűlési Emlékek</i> I-XII (Boedapest, 1874-1917)
MTA	<i>Magyar Tudományos Akadémia</i> (Hongaarse Academie van Wetenschappen)
OSZK	<i>Országos Széchényi Könyvtár</i> (Nationale Bibliotheek Széchényi, Hongarije)
RMK	Károly Szabó en Árpád Hellebrant (red.), <i>Régi magyar könyvtár</i> I-III (Boedapest, 1879-1898)
RMKT	Gyula Bisztray, Tibor Klaniczay, Lajos Nagy en Béla Stoll (red.), <i>Régi Magyar költők tára XVII. század I</i> (Boedapest, 1959)
SNA	<i>Slovenský Národný Archív</i> (Slowaaks Nationaal Archief, Bratislava, Slowakije)
SRH	Emericus Szentpétery e.a. (red.), <i>Scriptores rerum Hungaricum</i> I-II (Boedapest, 1937-1938, 21999)
<i>Tripartitum</i>	Sándor Kolosvári en Kelemen Óvári (red.), <i>Werbőczy István Hármaskönyve</i> (Boedapest, 1897, herdruk 21989)
TT	<i>Történelmi Tár</i> (Boedapest, 1879-1913)

Voorwoord

Een dissertatie vormt de bekroning van een promotieonderzoek. Velen hebben zich ingespannen om dit tot een succes te maken, waarvoor ik uit de grond van mijn hart wil bedanken.

Als eerste wil ik mijn promotor prof. dr. Arjo Vanderjagt noemen, die de taak op zich nam om een onderzoek met een gevoelig Hongaars thema te begeleiden. Hij heeft mij in de afgelopen vier jaar vrij gelaten om het thema naar eigen inzicht uit te werken en tevens veel tijd in het buitenland door te brengen, waar het eigenlijke onderzoek heeft plaatsgevonden. Ook stond hij altijd naast mij en heeft mij van onmisbare wetenschappelijke en persoonlijke steun voorzien. Ik kon altijd op hem rekenen als een goede vriend, ook op de moeilijkste momenten tijdens het promotieonderzoek.

Prof. dr. Ágnes R. Várkonyi is de belangrijkste deskundige in Hongarije op het terrein van de vroegmoderne betekenis van de Hongaarse kroon. Het is voor mij een grote eer om met haar te hebben mogen samenwerken. Onze samenwerking ontstond tijdens een toevallige ontmoeting op een Hongarologisch congres in Finland in augustus 2001 en groeide dankzij haar inspirerende en liefdevolle persoonlijkheid uit tot een warme 'academische familieband'. Haar gastvrijheid en die van haar vriendelijke echtgenoot, prof. dr. Kálmán Ruttkay, heeft mij keer op keer de kracht gegeven om door te gaan met het onderzoek. Ook heeft zij mij geïntroduceerd in de Hongaarse wetenschappelijke wereld en met veel mensen in contact gebracht die mij hebben geholpen, als prof. dr. János M. Bak, prof. dr. Katalin Péter en prof. dr. László Szörényi. Het belangrijkste dat ik van mijn beide promotoren in de afgelopen heb geleerd, is dat familie en onderzoek even belangrijk zijn en dat men van beiden intens moet genieten. Mede dankzij deze goede raad is dit onderzoek daarom succesvol afgerond. Tanárnő, hálásan köszönöm.

Ook wil ik graag de leden van de leescommissie, prof. dr. Hans Renner, prof. dr. András Gergely en prof. dr. Ferenc Postma, bedanken. In het bijzonder ben ik veel dank verschuldigd aan professor Postma, die zich zeer veel moeite heeft getroost om het manuscript van kritiek te voorzien en te verbeteren.

Velen hebben een of meerdere hoofdstukken gelezen en gecorrigeerd. Ik ben dr. Carine van Rhijn, dr. Jolanta Jastrzębska, Stacey Knecht en Eric van der Most zeer verplicht voor hun verbeteringen en waardevolle opmerkingen. Daarnaast wil ik verschillende van mijn collega's van de Oude Boteringestraat 23, dr. Bea Blokhuis, drs. Jetze Touber, prof. dr. Wout van Bekkum en dr. Zweder von Martels, bedanken voor hun enorme hulp, inspiratie en steun. Ook ben ik prof. dr. Cornelius Hasselblatt dank verschuldigd voor de mogelijkheid om colleges Hongaarse geschiedenis te geven aan studenten Finoegristiek.

Onderzoek in het buitenland heeft een zekere charme, maar is niet altijd makkelijk. Bij het onderzoek in Slowakije mocht ik veel steun ondervinden van drs. Maroš Mačuha. Hetzelfde geldt in Hongarije voor dr. Géza Pálffy, die zijn nog niet gepubliceerde onderzoeksresultaten met mij deelde. József Bakos van de Universiteitsbibliotheek van Boedapest, heeft veel moeite verricht om mij grote hoeveelheden bronnen in zeer korte tijd te laten onderzoeken. Prof. dr. János Varga was zo vriendelijk om mij de nalatenschap van prof. dr. Kálmán Benda te laten bestuderen.

Tot slot wil ik Daan Eijmaal bedanken voor de prachtige omslag en zijn hulp bij het omwerken van een handschrift tot een gedrukt boek. Dr. Dávid Selmeczi heeft de moeite genomen om de opmaak te verzorgen, waarvoor mijn dank

Mijn belangrijkste steun en toeverlaat de afgelopen jaren was mijn vrouw, dr. Marika Czibere. Zonder haar waardevolle adviezen, liefdevolle kracht en vertrouwen in de goede afloop was dit boek er niet geweest. Zij, en onze zonen Matyi en Peti, zorgden voor de liefde waarmee ik het enthousiasme voor dit onderzoek tot het einde toe kon behouden. Aan hen draag ik daarom dit boek op.

Groningen, mei 2006